

**CONSTANTIN HIOTT
ȘI DEBUTUL ACTIVITĂȚII POLITICO-DIPLOMATICE
A ROMÂNIEI LA BRATISLAVA (1939-1940)**

Radu Florian Bruja*

Abstract: *One of the lesser-known aspects to the Romanian historiography remains the rapprochement between Romania and the first Slovakian Republic during the years of the Second World War. The creation of a new country on the map of Europe was not received with enthusiasm in Bucharest. The disappearance of Czechoslovakia and the collapse of the Small Agreement were considered by the Romanian diplomacy as a great loss and a danger for the integrity of the Romanian state. And the dependence of Slovakia on the Nazi Germany could not provide any guarantee for a possible rapprochement. This study aims at shedding light on how was achieved the diplomatic rapprochement between the two states, reflected by the activity of the plenipotentiary prime minister of Romania accredited at Bratislava, Constantin Dinu Hiott. He started the activity in September 1939, at an extremely complicated international moment. His reports, after his meetings with Slovakian officials, such as Monsignor J. Tiso, the foreign minister Ferdinand Ďurčanský or with the members of the diplomatic body, referred to foreign policy aspects, but they also contained information on the Slovakian state and its intentions. It was clear from the beginning for the two states that the rapprochement was based on their common relations to Hungary and not on the continuation of the relation between Czechoslovakia and Romania. In the political balance of Romania from the beginning of the year 1940, the position of Slovakia was increasingly carefully monitored and it became clear that Bratislava turned into an avenue to probe German and Hungarian intentions. The reports of Constantin Hiott referred also to issues relating to internal policy of Slovakia, but also to the bilateral economic relations. Replacing Hiott in March 1940, gave a wake-up call for Berlin and Bratislava. Knowing his feelings and closeness to the former Czechoslovakia, it was best for the Romanian foreign ministry to replace him with an official less close to Braga, but which ensured the balance between Berlin and Paris.*

Keywords: Slovakia, diplomatic reports, foreign policy, political questions, economic relations

INTRODUCERE

Unul dintre aspectele puțin cunoscute în istoriografia românească a rămas apropierea dintre România și prima Republică Slovacă în anii celui de Al Doilea Război Mondial. Slovacia a devenit un stat independent la 14 martie 1939 în

* Lect. univ. dr., Universitatea „Ștefan cel Mare,” Suceava; radub@atlas.usv.ro

condițiile prăbușirii Cehoslovaciei și ale ocupării Cehiei de către armata germană. În noua conjunctură internațională, teritoriile slovace ale fostului stat federal au profitat de ocazia istorică pentru a-și proclama primul stat independent. Dintre statele satelit ale Germaniei, Slovacia era percepută ca „un soi de vitrină” menită să demonstreze popoarelor din Europa de Est „că Hitler nu doar ocupă țări, ci le și eliberează”. Republica Slovacia a devenit „un laborator pentru politica nazistă”, fiind considerată un „stat-model”¹, și s-a născut cu o „iluzie” a independenței sporită de faptul că doar o fâșie din teritoriul Slovaciei, pe frontiera de vest, a fost ocupată de armata germană². Primul președinte al Parlamentului slovac, Martin Sokol, declara cu acest prilej că „singur Adolf Hitler a fost acela care a decis independența noastră [...]. Slovacii au beneficiat în mod impus de un stat independent”³. Partidul lui Hlinka nu acaparase întregul guvern, ceea ce dădea aparența unei oarecare independențe a Slovaciei față de Germania, iar amestecul Berlinului în afacerile interne ale Slovaciei era prezentat ca neglijabil⁴.

Apariția noului stat pe harta Europei nu a fost primită cu entuziasm la București. Dispariția Cehoslovaciei și prăbușirea Micii Înțelegeri a fost considerată de diplomația română ca o mare pierdere și un pericol pentru integritatea statului român. Iar dependența Slovaciei de Germania nazistă nu putea să ofere nicio garanție pentru o eventuală apropiere. România se plasa, în primăvara anului 1939, în sfera de alianțe ale Angliei și Franței și nu era interesată de o deschidere spre aliații Germaniei. La București independența Slovaciei nu a fost tratată decât în cheia germană, iar garanțiile anglo-franceze acordate României în aprilie mențineau țara în afara Axei. Slovacia s-a născut sub patronajul acesteia și orice poziționare în arena internațională trebuia să țină cont de „nașul” de la Berlin. Studiul de față își propune să aducă la lumină modul cum s-au stabilit relațiile diplomatice dintre cele două state, reflectate prin activitatea primului ministru plenipotențiar al României acreditat la Bratislava.

Istoriografia românească a neglijat subiectul stabilirii relațiilor diplomatice româno-slovace și a dezvoltării acestora. Unele studii ating doar tangențial raporturile bilaterale dintre România și prima republică slovacă sau aduc în analiză subiecte ulterioare primului an de război. În schimb, istoriografia slovacă beneficiază de studiile Janei Bauerova, care a analizat sub diverse aspecte relațiile dintre cele două țări. Dar cercetătoarea slovacă nu a avut acces la izvoarele românești ale problemei, rapoartele diplomatice ale lui Hiott nefiindu-i accesibile. Studiul propus de noi se bazează în principal pe aceste surse, rămase inedite.

¹ *** *Scurtă istorie a Slovaciei*, coord. Elena Mannová, traducere Eva Mârza și Radu Mârza, București, Edit. Enciclopedică, 2011, p. 357.

² *** *Istoria țărilor coroanei cehce*, traducere de Helliana Ianculescu, București, Edit. Enciclopedică, 2007, p. 462.

³ Florin Anghel, *Diplomația clandestină. Eșecul proiectului noii Mici Înțelegeri, 1941-1943*, în *Istoria: contribuții în căutarea unui nou mesaj. Profesorului Ion Stanciu la împlinirea vârstei de 60 de ani*, coord. Iulian Oncescu și Silviu Miloiu, Târgoviște, Edit. Cetatea de Scaun, 2005, p. 251.

⁴ Bela Vago, *Umbra zvasticii. Nașterea fascismului și antisemitismului în bazinul Dunării (1936-1939)*, traducere de Corina Tiron, București, Edit. Curtea Veche, 2003, p. 109.

STABILIREA RELAȚIILOR DIPLOMATICE ȘI ÎNCEPUTUL ACTIVITĂȚII LUI CONSTANTIN HIOTT

Stabilirea relațiilor diplomatice româno-slovace a venit într-un moment de accentuare a tensiunii internaționale și într-un cadru politic extrem de complicat. Pactul Ribbentrop-Molotov și declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial a pus România într-o nouă poziție internațională, mult mai precară. Aceasta a fost conjunctura în care s-au stabilit relațiile diplomatice dintre cele două state odată cu recunoașterea oficială dintre ele. Recunoașterea *de facto* de către România a Slovaciei nu a antrenat în mod obligatoriu și automat stabilirea de relații diplomatice. Realizarea acestora din urmă prin înființarea de misiuni diplomatice în septembrie 1939 a semnat recunoașterea *de jure* a Slovaciei ca subiect de drept internațional. Astfel, a fost dat consimțământul reciproc cuprins în termenii unui acord de voință al celor două state în septembrie 1939 prin numirea șefilor delegații la București și Bratislava. Statul slovac a cerut la 4 septembrie 1939 recunoașterea lui Ivan Milecz ca trimis extraordinar și plenipotențiar al Republicii Slovace la București și Belgrad, menționând că acesta dorea ca reședința sa permanentă să fie în capitala României. În același timp, s-a deschis și Legația României la Bratislava, recunoscută oficial la 15 septembrie 1939. În aceea zi, Ministerul de Externe de la Bratislava era anunțat printr-o notă de la Legația Slovaciei din Budapesta că secretarul Legației României din Ungaria, Constantin (Dinu) Hiott, urma să plece spre capitala Slovaciei în noua sa calitate de ministru plenipotențiar⁵.

La 17 septembrie Constantin Hiott a sosit la Bratislava, primind scrisoarea de acreditare din partea Ministerului de Externe slovac în 20 septembrie⁶. Hiott era un cunoscător al Cehoslovaciei, unde îndeplinise diverse funcții, de la secretar de Legație la cea de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Praga⁷. Dar noua sa situație era mai dificilă, deoarece statul slovac, născut în 1939, nu era un continuator al vechii Cehoslovacii. El l-a avut ca principal colaborator pe Moise Baltă, șeful Serviciului de presă al Legației regale a României de la Bratislava. Interpretul pentru limba slovacă al Legației României de la Bratislava a fost Milan Kubica, traducătorul unor articole din presa românească pentru cea slovacă⁸. În 27 septembrie Hiott s-a adresat la București pentru a obține un spațiu cores-punzător. El dorea să închirieze apartamentul unui proprietar evreu, contra unei

⁵ Slovenský národný archív Bratislava, fond Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky (infra: SNA MZV SR), Arhivele Naționale Slovace, fond Ministerul Afacerilor Externe, șkat. 194, d. 11.710.

⁶ Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (infra: AMAE), Fond 71 Slovacia, vol. 11, f.14. vezi și *** *Organizarea instituțională a Ministerului Afacerilor Externe. Acte și documente*, vol. II 1920-1947, ediție îngrijită de Ion Mamina, George I. Potra, Gheorghe Neacșu, Nicolae Nicolescu, București, Fundația Europeană Titulescu, 2006, p. 557.

⁷ *** *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. II, 1911-1939, București, Edit. Politică, 1971, p. 181.

⁸ AMAE, fond 71 Slovacia, vol. 11, f.17.

sume de 50.000 de coroane anual⁹. Cele două state au convenit și asupra unui schimb de diplomați militari. De la început, în 18 septembrie 1939, Slovacia anunța, prin Legația sa din București, că dorea să îl numească pe lt. col. Anton Sznaczký atașat militar în România. Acesta avea să ajungă la București în zilele următoare¹⁰. În aprilie 1940, el a fost transferat la Legația Slovaciei de la Roma, urmând să fie înlocuit cu comandantul de stat major Emil Novotný¹¹. România a decis la 1 octombrie ca Radu Davidescu, colonel aflat în post de atașat militar la Budapesta, să fie acreditat să își extindă autoritatea și asupra relațiilor militare cu Slovacia¹².

Primirea șefului misiunii diplomatice a României respecta protocolul clasic. Acesta a anunțat Ministerul de Externe de la Bratislava data sosirii în țara acreditată. La sosire, șeful misiunii a fost întâmpinat de directorul de Protocol, dr. Radúz Radlinský. După sosire, acesta l-a însoțit la Ministerul de Externe, unde s-a informat asupra uzanțelor și protocolului local privind scrisorile de acreditare. Apoi au fost stabilite data și ora audienței la ministrul de Externe. Cu această ocazie, la 19 septembrie, Hiott a remis ministrului de Externe al Slovaciei, Ferdinand Ďurčanský, scrisorile de acreditare și la rugămintea directorului Protocolului, a rostit câteva cuvinte despre onoarea pe care regele Carol al II-lea i-a făcut-o numindu-l în acest post¹³. Ministrul slovac a vorbit la rândul lui de interesele comune ale celor două popoare și i-a promis tot sprijinul pentru a-și duce la îndeplinire noua misiune. Ďurčanský și-a exprimat speranța că cele două țări vor putea colabora la fel de strâns cum au cooperat românii și slovacii în cadrul Monarhiei Austro-Ungare. De la început a fost clar pentru cele două țări că apropierea avea la bază raporturile comune cu Ungaria, și nu continuarea relației cehoslovaco-române. Tot directorul Protocolului a fost cel care l-a informat pe șeful de misiune asupra datei și orei audienței la Jozef Tiso. El avea obligația de a-l însoți pe Hiott la această audiență. Aici, șeful misiunii, respectând ceremonialul, a înmănat scrisorile de acreditare. Audiența a avut loc într-un salon special la palatul prezidențial și s-a făcut în prezența ministrului de Externe.

Din această primă audiență oficială, Hiott a putut remarca pe ce baze vor putea să se stabilească viitoarele relații româno-slovace. Atât Ďurčanský în cadrul audienței, cât și Tiso în fața prezidiului Gărzii Hlinka au exprimat opinia că Slovacia nu avea altă posibilitate decât să se apropie de Germania nazistă, poziție pragmatică, dictată de realitățile momentului. „Rezultatul ei e că au ajuns să obțină o formă de independență pe care slovacii nu au avut-o niciodată”, scria Hiott în primul său raport. Cei doi au făcut o serie de aprecieri asupra relațiilor Slovaciei cu

⁹ Loc. cit., f. 26.

¹⁰ SNA MZV SR, škat.194, d.11.710.

¹¹ Loc. cit, d. 4287.

¹² Petre Otu, *Relații militare româno-slovace. 1939-1944. Mihai Antonescu visează o altă Mică Antantă*, „Magazin istoric”, februarie 1997, p. 42.

¹³ Jana Bauerová, *Slovensko a Rumunsko v rokoch 1939-1944* (infra: Jana Bauerová, *Slovensko a Rumunsko...*), Filozofická Fakulta Trnavskej Univerzity v Trnave, 2014, p. 36.

Ungaria. Problema cea mai acută a acestor raporturi era cea a minorității slovace din Ungaria, estimată la 700.000 de persoane. Acești slovaci desprinși din trupul țării nu s-ar fi bucurat de o situație similară cu cea a ungarilor din Slovacia, cei din urmă fiind estimați la 600.000 persoane. Ei exemplificau prin situația școlilor și a profesorilor slovaci din Ungaria care erau împiedicați să își susțină activitatea. Un alt exemplu era dat de exproprierea slovacilor din Ungaria fără despăgubire, deși aceștia aveau acte valabile de proprietate pentru bunurile care le-au fost confiscate. Guvernul slovac își rezerva dreptul de a întreprinde măsuri de retorsiune față de minoritarii maghiari dacă situația nu s-ar reglementa printr-un acord bilateral. Cum și în România exista o comunitate slovacă, chestiunea adusă în discuție nu era întâmplătoare.

Pentru prima dată s-a vorbit de raporturile economice dintre Slovacia și România. Slovacii doreau să achiziționeze din România petrol, cereale și grăsimi și să exporte în România produse textile. În final, Hiott a purtat o discuție și cu Alexander Mach, secretarul general al Gărzii Hlinka, care reamintea de relațiile cu Ungaria și și-a exprimat speranța că imaginea Budapestei în Germania nu era tocmai bună, ceea ce le dădea slovacilor speranțe pentru viitor¹⁴. Nu trebuie să surprindă sensibilitatea presei slovace față de problema minorităților din România, deoarece statul slovac se născuse numai după ce făcuse o serie de concesiuni teritoriale vecinilor, între care Ungaria era cel mai important adversar. Pentru Constantin Hiott a fost limpede de la început pe ce baze se vor putea pune relațiile româno-slovace, Ungaria reprezentând vectorul principal al strângerii legăturilor bilaterale.

Pe aceeași linie, întâlnirea dintre ministrul Propagandei, Ján Spišiak, și Hiott a însemnat și un prim semnal că Slovacia nu a uitat de Mica Înțelegerere și de rațiunile sale și că Bratislava dorea o colaborare mai strânsă cu România și Iugoslavia pentru a contracara ambițiile maghiare. Încă din 11 noiembrie 1939, guvernul slovac l-a numit pe Jozef Cieker ministru plenipotențiar la Belgrad, lăsându-i lui Ivan Milecz posibilitatea să se angajeze deplin doar pe misiunea de la București¹⁵. În noua conjunctură în care politica externă a Slovaciei era dirijată de Berlin, nu se putea discuta oficial de Mica Înțelegerere sau de o formă de continuare a vechii alianțe. Spišiak s-a plâns în cadrul acestei întrevederi de relațiile diplomatice foarte proaste cu Ungaria. El mărturisea că trebuie să dea explicații diplomaților maghiari pentru fiecare frază rostită public de liderii slovaci, dar că, la rândul lor, maghiarii neagă tot ceea ce susține propaganda lor. El i-a mai dat lui Hiott detalii despre modul cum înțeleg ungarilor să își materializeze interesele, despre modul cum administrează teritoriile slovace ocupate și cum se folosesc de minoritatea maghiară pentru a-și susține revizionismul. Spišiak a vrut să afle de la Hiott cum înțelegea România să răspundă propagandei maghiare pentru a putea acționa în aceeași manieră. De la început, slovacii și-au exprimat interesul față de

¹⁴ AMAE, Fond 71, Slovacia, vol. 5, f. 29-31.

¹⁵ Marin Jarinkovič, *Slovensko a Južoslávia v rokoch II. Svetovej vojny*, Banská Bystrica, Klun Priateľov Múzea SNP, 2012, p. 10.

situația minorității maghiare din România. La Bratislava se știa că maghiarii din România beneficiau de un statut liberal. Ei i-au solicitat lui Hiott un exemplar din statutul minorităților din România pentru a putea negocia cu Ungaria un tratat al minorităților care să prevadă o situație similară pentru ungurii din Slovacia și slovacii din Ungaria¹⁶. Hiott a fost impresionat de sinceritatea cu care i-a vorbit ministrul slovac și, mai ales, de faptul că acesta recunoștea cât de precară era situația Slovaciei, terminându-și raportul astfel: „m-a impresionat franchetea cu care mi-a vorbit de fragilitatea existenței statului pe care îl reprezintă. Era, într-adevăr, prima oară când mi-a fost dat să aud pe un diplomat vorbind astfel.”¹⁷ La 23 septembrie, Hiott s-a întrevăzut și cu diplomatul german acreditat la Bratislava, Hans Bernard. Acesta a exprimat interesul german pentru liniște în regiunea dunăreană, explicându-i că Germania face eforturi de a detensiona relația maghiaro-slovacă¹⁸. Același mesaj i-a fost transmis și de reprezentantul Ungariei în capitala Slovaciei. El preciza că Budapesta nu are revendicări de la Slovacia și că repetatele declarații belicoase ale unor personalități slovace ar fi provocate de național-socialiștii austrieci și de unii radicali slovaci¹⁹.

Misiunea lui Constantin Hiott a început în condițiile declanșării războiului în Polonia și ale participării trupelor slovace alături de Wehrmacht la această campanie. Campania din Polonia a figurat pe agenda diplomatică a lui Hiott, el urmărind cu atenție comentariile slovacilor asupra războiului. I-au atras atenția o serie de detalii din care și-a dat seama că aceștia nu erau informați de către germani asupra desfășurării campaniei, obiectivelor finale și a scopurilor pe care le aveau Berlinul și Moscova²⁰. Deși în momentul sosirii la Bratislava campania aproape se terminase, sentimentele pro-poloneze ale României, prezența oficialilor polonezi în țară și a numeroșilor refugiați, civili și militari nu puteau fi de bun augur. Încă de la primire, Ferdinand Đurčansky a ținut să-i precizeze că așezarea geografică a Slovaciei nu i-a permis să facă o altă politică și că apropierea de Germania s-a făcut pentru a nu împărtași soarta cehilor și polonezilor²¹. Totodată, Hiott a transmis la București o informare din presa slovacă despre asasinarea premierului Armand Călinescu. Presa de la Bratislava pune așasinarea primului ministru român pe seama guvernelor englez și polonez, deoarece acesta s-ar fi plasat pe o poziție de strictă neutralitate!²² C. Hiott relatează că oficiul guvernamental „Slovensko Pravda” aprecia într-un articol că situația dificilă în care se găsea România se datora incapacității Angliei și Franței de a o implica în război și din cauza revendicărilor teritoriale ale vecinilor pe seama ei²³. Acestea erau realitățile sub care debuta

¹⁶ AMAE, Fond 71, vol. 11, f. 20.

¹⁷ Loc. cit., f. 13-14.

¹⁸ Loc. cit., f. 21.

¹⁹ Loc. cit., f. 22.

²⁰ Loc. cit., f. 26.

²¹ Jana Bauerová, *op. cit.*, p. 58.

²² A.M.A.E., Fond 71, Slovacia, vol. 5 f. 20.

²³ Loc. cit., f. 57-58.

activitatea diplomatică a Legăției României la Bratislava. În ciuda momentului prost, chestiunea care preocupa cel mai mult cele două țări a rămas cea maghiară, care a permis apropierea dintre București și Bratislava, chiar și în condițiile în care cele două țări se aflau în tabere politice opuse.

PROBLEMELE MAGHIARĂ ȘI CEHOSLOVACĂ

Diplomații maghiari din capitala Slovaciei au avut o atitudine duplicitară față de relațiile cu această țară. Hiott a fost nevoit să fie foarte atent la raporturile maghiaro-slovace pentru a percepe adevărata natură a acestora. Desele declarații de prietenie și colaborare venite de la Budapesta ascundeau adevăratele intenții maghiare. Ungurii au încercat inițial să se apropie de Slovacia, susținând că nu au revendicări decât de la România. Într-o convorbire cu Constantin Hiott, monseniorul Tiso și-a exprimat neîncrederea în Ungaria sugerând o apropiere a tuturor țărilor amenințate de pretențiile revizioniste ale maghiarilor. Tiso amintea de arbitrajul de la Viena din noiembrie 1938 care ar fi oferit maghiarilor multe „blocuri compacte cu slovaci” care nu se bucurau de drepturi în Ungaria. Pe de altă parte, Tiso se temea că o ameliorare a relațiilor româno-ungare ar duce la o încordare a raporturilor dintre țara sa și vecinul de la sud²⁴. În toate convorbirile cu diplomatul român, ministrul Ferdinand Ďurčanský se arăta interesat să afle de la Hiott cum mergeau negocierile româno-maghiare, fapt de care Slovacia se temea. Normalizarea relațiilor româno-ungare era percepută ca o amenințare pentru Bratislava²⁵. Neîncrederea era nota în care se desfășurau raporturile dintre România, Slovacia și Ungaria la cumpăna anilor 1939-1940. Într-o audiență din februarie 1940 la monseniorul Tiso, C. Hiott era pus din nou în temă asupra străngerii raporturilor dintre cele două țări pentru a descuraja pretențiile Ungariei. El mărturisea că relațiile dintre „statele vecine deținând teritorii care au aparținut Coroanei lui Ștefan cel Sfânt” erau imperative și sugera ca necesară o colaborare mai apropiată între Slovacia, Iugoslavia și România²⁶. Problema era că orice acord de politică externă a Slovaciei trebuia negociat la Berlin, mai ales că o astfel de colaborare amintea de Mica Înțelegere. Însă Berlinul dorea atragerea în sfera sa atât a Iugoslaviei, cât și a României, astfel că Bratislava trebuia să devină o rampă de lansare a sugestiilor politice ale Reich-ului²⁷.

La începutul anului 1940, Hiott atrăgea atenția asupra unui amplu articol din „Slovensko Pravda” în care era prezentată situația politică generală din Europa. Referindu-se la România, articolul preciza că aceasta „se găsește într-o situație dificilă”. Hiott relata că Anglia și Franța nu au putut să își impună poziția în România, nereușind să o atragă în război. Dar el menționa că „o altă sursă de

²⁴ Loc. cit., f. 59-61.

²⁵ Loc. cit., f. 91-92.

²⁶ Loc. cit., f. 88.

²⁷ Loc. cit., f. 89.

dificultăți pentru România o constituie revendicările teritoriale, în contra ei, ale Bulgariei și Ungariei”²⁸. Și Moise Baltă a fost foarte implicat. Rapoartele sale de presă erau trimise periodic la București, fiind prelucrate cele mai importante ziare slovace și detaliate toate articolele care făceau referire la România. Presa din Slovacia dădea diferite cifre privind comunitățile etnice din România. Oficiosul germanilor din Slovacia, „Grenzbote”, avusese ca cifră totală a populației Transilvaniei 6 milioane de locuitori, dintre care 1,4 milioane o formau unghurii. Dar raportorul român aprecia cotidianul menționat ca fiind ostil comunității maghiare. Nici referitor la statisticile demografice din Basarabia sau Dobrogea, gazeta de limbă germană nu dădea date exacte²⁹. C. Hiott se arăta surprins de atitudinea gazetei germanilor slovaci, deoarece aceasta era mult mai tranșantă decât presa din Germania față de maghiarii transilvăneni. Pe de altă parte, el sugera că România trebuie să fie prudentă în afirmarea relațiilor cu Anglia. Ziarul citat prezenta punctele de vedere ale Germaniei, iar faptul că România ar putea fi de partea Angliei era un semnal negativ pentru Berlin³⁰.

Slovacia a înțeles de la început că o politică alături de Germania era singura soluție în criza internațională. Declarațiile de prietenie față de Germania trebuiau să aibă ecou la Budapesta. Hiott sugera că sprijinul de care beneficia Slovacia era o garanție care intimidă Ungaria³¹. Dar existau temeri cu privire la concentrarea de trupe germane în Slovacia, care ar putea deveni o bază de atac împotriva României. Mica republică acceptase prezența trupelor germane pe teritoriul său. Într-un raport din ianuarie 1940 Hiott își exprima neîncrederea în faptul că trupele germane ar fi reprezentat o presiune suplimentară asupra României. Adversară a Ungariei, Slovacia era foarte interesată în problema Transilvaniei. Faptul că a permis trupelor germane să se așeze pe frontiera ei sud-estică, cât mai aproape de granițele României, dovedea că în politica externă guvernul de la Bratislava nu avea niciun fel de independență. Pe de altă parte, presiunile maghiare împotriva României ușurau pentru moment situația Slovaciei, primejduită la rândul ei de intențiile agresive ale Budapestei³².

O altă problemă care a frământat diplomația Slovaciei a fost cea a guvernului cehoslovac din exil. Constantin Hiott, devenit, în septembrie, primul diplomat român acreditat la Bratislava, a putut observa de la început și faptul că „problema cehoslovacă” continua să preseze autoritățile tânărului stat. Prin această problemă se înțelegea efortul diplomatic al emigrației cehe, susținută și de o serie de slovaci, de a împiedica recunoașterea internațională a independenței Slovaciei. Hiott vorbea într-un raport despre zvonurile care circulau în societatea slovacă despre trecerile

²⁸ Loc. cit., f. 108.

²⁹ Loc. cit., f. 32.

³⁰ Loc. cit., f. 38.

³¹ Jana Bauerová, *Počiatky zahranično-politickej spolupráce medzi Slovenskou republikou a Rumunským kráľovstvom (august 1939-september 1940)*, „Historický zborník. Vedecký časopis a slovenských narodných dejinách”, Martin, Matica Slovenska, 1-2/2014, p. 64.

³² AMAE, fond 71 Slovacia, vol. 11, f. 63.

ilegale ale unor oficiali cehi pe teritoriul slovac, bucurându-se de simpatia localnicilor și beneficiind de complicitatea unor autorități slovace pentru a se refugia la Budapesta și apoi pentru a pleca în Franța. Chiar Hiott ar fi fost apelat de persoane rămase anonime pentru a intermedia, prin Legația României, trecerea unor ofițeri din fosta armată cehoslovacă³³. Hiott mai preciza că din această cauza Gestapo-ul colabora strâns cu autoritățile slovace pentru capturarea acestor persoane. „Evident că acțiunea «cehoslovacă» din Apus îngreunează situația acestui regim slovac. Punând în picioare diverse organizațiuni subterane în Slovacia, obligă pe germani de a strânge șurubul, ceea ce nu e desigur de natură să mărească popularitatea guvernanților”, nota el³⁴.

Constantin Hiott a trebuit să sondeze diverse medii slovace spre a vedea ce politică externă dorea să ducă Republica și cum se repercuta aceasta asupra relațiilor cu România. În condițiile „războiului ciudat”, când nu era clar cine va învinge, atât Slovacia, cât și România căutau aliați pretutindeni. Hiott a trimis un raport la 16 ianuarie 1940 privind acțiunile diplomației slovace. O dezinformare a postului de radio Budapesta vorbea despre unele acțiuni slovace pentru a se apropia de Anglia și Franța. Fără să fie informat din mediile oficiale, diplomatul român avertiza Bucureștiul asupra a două zvonuri care circulau în Slovacia. Conform radioului budapestan, „guvernul slovac ar fi trimis în Occident un oarecare domn Obtulovici. Acesta n-a reușit să fie primit de autoritățile oficiale și s-a întors „bredouille” (*cu coada între picioare*). Conform unei alte versiuni, slovacii l-ar fi trimis în Occident pe preotul catolic Klein „spre a face apel la sentimentele naționale ale slovacilor din Franța și Anglia”. Acesta avea misiunea de a face lobby pentru cauza Slovaciei independente în două țări care suspendaseră relațiile diplomatice cu Bratislava după participarea armatei slovace la campania împotriva Poloniei și militau pentru refacerea Cehoslovaciei. Guvernul slovac știa că diaspora occidentală nu era de partea Germaniei naziste și încerca, prin acest demers, să se apropie de slovacii din străinătate. Hiott vorbea și de demersul făcut de Bratislava pe lângă consulul onorific al Belgiei acreditat în capitala de pe Dunăre. Belgia recunoscuse independența Slovaciei, dar nu avea relații la nivel de misiuni diplomatice sau consulare cu aceasta. Sub pretextul că în Belgia trăiau cca. 10.000 de slovaci, Bratislava spera să obțină recunoașterea printr-un exequatur pentru numirea unui consul slovac la Bruxelles.

La rândul lor, Anglia și Franța nu susțineau Republica Slovacă și au făcut unele sugestii la Roma și la Vatican pentru a sprijini cauza cehoslovacă. Chiar diplomatul slovac la Vatican, Karol Sidor, sugera că pentru slovaci era mai bine să revină la o formulă comună cu cehii. Aceasta fie și pentru faptul că Germania supraveghea, cu ajutorul diplomației, dar și a Gestapo-ului situația internă din Slovacia și un gest de apropiere de aliații occidentali ar fi putut avea consecințe neprevăzute. Hiott remarcă faptul că „din ce în ce mai mult guvernul de aici devine

³³ Loc. cit., vol. 1, f. 71.

³⁴ Loc. cit., f. 72.

prizonierul Reich-ului” și că reprezentanții regimului Tiso erau încredințați că numai o victorie germană în război le-ar fi putut asigura independența. Refuzul occidentalilor de a recunoaște Republica Slovacă și eșecul unor negocieri de apropiere în acest sens erau semnale clare pentru Bratislava că, în cazul unei victorii anglo-franceze, ipoteza unei Slovacii suverane nu era de luat în calcul. Guvernul de la Bratislava era speriat și de ideea că Londra, susținută și de Paris, ar fi preferat fie formula refacerii Cehoslovaciei, fie întărirea Ungariei care ar putea încorpora întreaga Slovacie. Frica de unguri era mai mare la Bratislava decât ipoteza refacerii Cehoslovaciei și acest fapt nu avea cum să îi scape lui Hiott. El se arăta mirat de faptul că tocmai protestanții slovaci au avut relații bune cu Praga în vreme ce catolicii s-au arătat mai „indulgenți” cu ungurii. În noua situație însă autoritățile de la Bratislava erau speriate de intențiile agresive ale Ungariei. În urma întâlnirilor cu Jozef Tiso, diplomatul roman și-a putut face o părere asupra poziției președintelui slovac. Astfel, el a înțeles că în toată această luptă diplomatică guvernul de la Bratislava nu avea decât soluția să se scalde „din nevoie sau convingere, în ape germane”. Concluzia lui Hiott era că „Tiso va rămâne aliatul Berlinului și că securitatea Slovaciei era garantată pentru moment de dorința Reich-ului de menținere a păcii în bazinul Dunării”³⁵.

La București poziția Slovaciei era din ce în ce mai atent monitorizată și devenise clar că Bratislava s-a transformat într-o pistă pentru sondarea intențiilor germane și maghiare. De aceea, rapoartele lui Constantin Hiott se dovedeau de mare importanță, indiferent de tabăra care ar fi câștigat războiul. La începutul anului 1940 nu era foarte simplu de presupus că Germania ar fi putut învinge prea ușor alianța anglo-franceză. În urma discuțiilor avute cu diplomatul german V. Bernard la Bratislava și cu reprezentanți ai guvernului slovac, Hiott transmitea la București „că n-avem să ne temem de nicio inițiativă proprie a Reich-ului, dar că acesta ar reacționa în măsura posibilităților sale de atunci cu mijloace masive împotriva oricărei eventuale încercări anglo-franceze de a tulbura atmosfera în partea noastră a Europei și că ar privi cu îngrijorare și nemulțumire un atac rus împotriva noastră atâta timp, cel puțin, cât relațiile româno-germane rămân corecte”³⁶.

Bratislava a fost folosită de diplomația română și pentru a sonda intențiile sovietice în regiune. U.R.S.S. recunoscuse independența Slovaciei în aceeași perioadă ca și România, având raporturi bune pe baza unei afișări de fațadă a sentimentelor panslaviste. În planurile politice ale Bratislavei, Uniunea Sovietică era o alternativă la dominația germană. Existau multe voci în Slovacia care, în numele panslavismului, ar fi acceptat o garanție sovietică, dacă U.R.S.S. ar fi fost capabilă să asigure independența Slovaciei. Prin diplomatul Grigori M. Pușchin, Hiott a primit asigurări la 22 februarie 1940 că U.R.S.S. dorea „o politică de

³⁵ Loc. cit., f. 45-49.

³⁶ Corneliu Mihail Lungu, Ioana Alexandra Negreanu, *România în jocul marilor puteri 1939-1940*, București, Edit. Curtea Veche, 2003, doc.57, p. 259.

pace³⁷. Hiott nu a mai avut timp să vadă de la Bratislava schimbarea atitudinii sovieticilor odată ce războiul cu Finlanda s-a încheiat. Dar Ivan Milecz observase anterior că, pentru U.R.S.S., problema Basarabiei era una vitală³⁸. Orice succes al Sovietelor era bine primit la Bratislava. Hiott a avut posibilitatea să observe că și relațiile slovaco-sovietice erau bune. U.R.S.S. recunoscuse noul stat și nu întreținea la acel moment raporturi cu guvernul cehoslovac din exil, considerând Slovacia ca parte a sferei de influență germană. Dar slovacii nu respingeau ideea unei garanții a sovieticilor pentru independența statului lor dacă Germania ar deveni incapabilă să o facă.

Dacă relațiile cu Ungaria și cu comunitatea maghiară interesau la cel mai înalt nivel atât Bratislava, cât și Bucureștiul, problema cehoslovacă era văzută diferit. Pentru Slovacia aceasta era o chestiune de care depindea prestigiul internațional al noii țări apărute pe harta Europei. Pentru România, problema avea conotații diferite. În balansul politicii externe românești și apropierii tot mai vizibile de Germania, Slovacia cântărea mai mult decât guvernul cehoslovac din exil. În schimb, nu erau rupte toate legăturile cu acesta, România preferând, în iarna anilor 1939-1940, tabăra occidentală. Aceasta făcea ca relația cu Slovacia să nu se dezvolte rapid.

PROBLEME DE POLITICĂ INTERNĂ, RELAȚII ECONOMICE ȘI CULTURALE

Constantin Hiott monitoriza cu atenție și situația internă din Slovacia, mai ales Garda Hlinka, organizație comparată cu structurile similare național-socialiste și aflată pe poziții adverse cu regimul președintelui Tiso. Hiott trimitea un raport în 19 ianuarie 1940 în care vorbea de istoricul luptei de pe poziții anti-cehe a Gărzii Hlinka, devenită în noile condiții anti-maghiară. Vorbind despre membrii Gărzii, Hiott aprecia că „dacă nu li s-ar fi arătat mereu un inamic, ar fi devenit cetățeni liniștiți, ceea ce ar fi demonstrat inutilitatea ei” și i-ar fi transformat pe liderii săi în „șomeri”. Hiott vorbea și de caracterul antisemit al Gărzilor Hlinka, dar și de faptul că evreii erau obligați să subvenționeze Gărzile pentru a putea supraviețui și a nu intra în colimatorul radicalilor. Într-un moment în care la București era reorganizat partidul unic al regelui, Frontul Renașterii Naționale, în vederea unei reconcilierii posibile cu Mișcarea Legionară, Hiott făcea și alte aprecieri interesante: „de la un timp încoace, Garda Hlinka a inițiat o campanie surdă contra guvernului.” Gazeta „Gardista”, oficios al organizației, a atacat chiar cotidianul oficial al regimului,

³⁷ Nicolae Ciachir, *Relații româno-slovace și româno-croate între 1941-1944*, „Revista de istorie militară”, 1(41) 1997, p. 28.

³⁸ Jana Bauerová, *Problematika Besarábie a severnej Bukoviny v správach slovenského vyslanca v Rumunsku Ivana Milecza*, în Slavomir Michálek, Marián Manák a kol., „*Dejinné Primeny 20. Storočia. Historik Pavol Petruf 70-ročný*”, Bratislava, Veda, 2016, p. 136.

„Slovak”, și liderii Gărzii au cerut schimbarea unor miniștri. Hiott opina că aceștia doreau să aibă un rol mai activ în conducerea statului slovac și că se bucurau de susținere germană. El considera că nu se putea realiza un „Gleichschaltung” între nazism și clericalismul slovac și de aceea, Reich-ul ar fi dorit în Slovacia o dictatură bazată pe principiile național-socialiste³⁹. Evenimentele viitoare vor confirma convingerile lui Constantin Hiott, dar în acel moment era puțin probabil ca Berlinul să fi luat vreo decizie în acest sens.

Atrage atenția și raportul expediat de Hiott după ce a participat, alături de Corpul Diplomatic, la numirea primului rector al Universității „Istropolitana” din Bratislava, în ianuarie 1940, eveniment marcat prin trei zile de festivități. Deși lui Hiott i-a plăcut cum au fost îmbinate „spiritul de organizare german” cu „meticulozitatea cehească”, a fost de părere că tocmai componenta slovacă lipsea. El considera că festivismul acestui eveniment, opulența și ostentativele discursuri trebuiau să arate opiniei publice și mediului diplomatic să Slovacia era capabilă să își creeze instituții naționale proprii. În ședința festivă, în fața unei asistențe formate din peste 50 de profesori universitari din diverse țări (fără niciun reprezentant al vreunei Universități românești), primul rector al forului academic slovac a devenit radicalul Vojtech Tuka. Hiott a putut observa din discursul lent al acestuia că nu vorbea bine limba slovacă, atrăgându-i atenția și tema conferinței propuse: *Vendeta în Albania*. Hiott se arăta surprins de inedita prelegere, dar conchide că alegerea temei are o explicație simbolică: „a reprezentat enunțarea unui program politic bazat pe ura pe care o are în contra cehilor care l-au ținut în temniță ani de zile”. Pentru un diplomat ca Hiott, cu o frumoasă carieră la Praga și legături puternice în fosta Cehoslovacie, un astfel de discurs nu putea să trezească simpatie. El știa că acest Tuka fusese condamnat pentru spionaj în favoarea Ungariei de autoritățile de la Praga și fusese eliberat tocmai datorită schimbărilor politice survenite în fosta Cehoslovacie. A mai remarcat insistența cu care se făcea trimitere la prietenia germano-slovacă. Semnarea unui parteneriat cu Universitatea din Leipzig l-a făcut pe Hiott să afirme că tânăra Universitate din Bratislava „în locul caracterului său ceho-slovac de până acum, va lua un caracter germano-slovac”⁴⁰.

Dacă în planul politicii interne Slovacia interesa mai degrabă teoretic, sub aspect economic mica țară din Europa Centrală a devenit un partener pentru România de la început. În condițiile economice de după izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial, relațiile economice dintre cele două țări s-au îmbunătățit. Slovacia era interesată de potențialul economic și de resursele României, contribuind la apropierea bilaterală. Slovacia a preluat o serie dintre contractele pe care România le avea cu fosta Cehoslovacie. Astfel, în baza vechilor convenții comerciale româno-cehoslovace, erau exportate în Protectorat și Slovacia importante cantități de cherestea, cereale și produse petroliere. Conform ziarului economic „Argus”, numai în iunie 1939 în Slovacia au fost exportate 58.144 de tone de

³⁹ AMAE, Fond 71, Slovacia, vol. 1, f. 56-58.

⁴⁰ Loc. cit., vol. 6, f. 375-378.

produse petroliere⁴¹. E greu de spus a câta parte din această cantitate a rămas slovacilor și cât a fost preluată în beneficiul Germaniei. La rândul ei, România dorea să achiziționeze armament și produse industriale din fabricile slovace care aparținuseră concernelor Škoda și Zbrojovka.

La instalarea lui Hiott în Bratislava schimburile comerciale dintre cele două țări se făceau în franci elvețieni prin conturile de clearing româno-elvețiene. Cum slovacii și-au deschis conturi similare, iar elvețienii au fost de acord cu această modalitate tripartită de comerț, în toamna anului 1939 se efectuau plăți în franci. În septembrie 1939 s-a negociat și un acord româno-slovac pentru care sumele provenite din mărfurile românești în conturile în franci elvețieni să fie destinate plății armamentului de la fabricile din Slovacia. Elvețienii nu s-au arătat foarte încântați de soluția ca aceste tranzacții să se facă prin conturile în clearing care interesau propriile mărfuri. Ei au acceptat, în noiembrie 1939, ca operațiunile tripartite să nu depășească 1 milion de franci, ceea ce însemna 9 milioane de coroane slovace. Aceste sume puteau fi încasate din două conturi: Contul special pentru armament și Contul Mărfuri. Astfel în Contul special pentru livrarea de armament s-au adunat sume mai mari decât prevedeau elvețienii pentru livrările de armament. Doar 16,6% din aceste sume puteau fi folosite pentru achiziționarea de armament. Această situație a îngreunat schimburile comerciale româno-slovace. Românii erau de acord ca sumele în coroane care s-au acumulat în conturile elvețiene să fie plătite pentru datoriile firmelor românești față de exportatorii elvețieni. Guvernul elvețian a refuzat această soluție, preferând ca românii să plătească direct pentru mărfurile elvețiene, și nu prin intermediul unor sume acumulate în coroane⁴². Era evident că între România și Slovacia era necesar un acord comercial direct.

O delegație economică slovacă a venit în România, iar la 4 decembrie 1939 s-au semnat mai multe documente. Între acestea, un acord de plăți, un protocol anexă al acordului, un aranjament comercial, un protocol confidențial al aranjamentului comercial și o scrisoare confidențială care cuprindea date referitoare la firmele Škoda și Zbrojovka. Acordul intra în vigoare din 15 decembrie pe perioadă nedeterminată, putând fi denunțat cu un preaviz de o lună⁴³. Acesta prevedea ca schimburile comerciale dintre cele două țări să se facă în devize libere. Articolul prim al Acordului stipula ca cele două guverne să utilizeze aceste devize în plățile comerciale din schimburile bilaterale. În cazul în care plățile care urmau să fie efectuate în Slovacia ar depăși disponibilitățile din cont, banca se obliga să emită ordine de plată de până la un milion de coroane, dar numai pentru plăți necomerciale. O notă specială menționa că plățile în regim de urgență care depășeau plafonul de un milion de coroane trebuiau discutate cu reprezentanții slovaci⁴⁴. Aceștia făceau

⁴¹ Livia Dandara, *România în vâltoarea anului 1939*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1985, p. 280.

⁴² Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Fond Ministerul Economiei Naționale, Direcția Acordurilor, 35/1939, f. 56-60.

⁴³ Loc. cit., f. 10-13.

⁴⁴ Loc. cit., 25/1940, f. 80.

mai multe plăți în România decât o făceau românii în Slovacia. Putem avea în vedere și faptul că, în urma acordului, Slovacia s-a angajat să plătească învățătorii și profesorii slovaci care funcționau în școlile cu limba de predare slovacă din România. Cum în Slovacia nu existau școli românești, România putea avea un excedent. În schimb, Slovacia era nevoită să-și ajusteze cheltuielile necomerciale.

În momentul în care România și Slovacia au semnat convenția de comerț, s-a exprimat părerea unanimă că lărgirea relațiilor culturale era un obiectiv de urmărit, fiind în interesul minorității slovace din România⁴⁵. Era un prim semnal după stabilirea relațiilor diplomatice și înființarea oficială a celor două legații că între România și Slovacia raporturile urmau să se îmbunătățească și să se dezvolte într-o manieră mai amplă. În strângerea legăturilor culturale dintre România și Slovacia, un rol important îl avea comunitatea slovacă din Transilvania și Banat. Ea era beneficiara unui tratat cultural dintre România și Cehoslovacia, semnat în 1936, care a favorizat dezvoltarea învățământului în limba maternă prin venirea unor învățători din Slovacia și construirea de școli. Acordurile din 1936 nu au fost anulate după dezintegrarea Cehoslovaciei, Legea învățământului din mai 1939 permițând slovacilor să-și păstreze școlile și instituțiile culturale. Astfel, în localitățile unde existau 20 de copii de vârstă școlară era permisă funcționarea unei clase în limba slovacă. Tratatul între statul român și noul stat slovac a fost reînnoit în toamna anului 1939 pe aceleași principii⁴⁶. Între anii 1936-1939, rețeaua școlară slovacă s-a extins de la 11 școli, câte funcționau în anii '30, la 26 în anul școlar 1939/1940. Și numărul de cadre calificate a crescut la 43 în anul școlar 1939/1940⁴⁷. În același timp s-a pus problema strângerii legăturilor în plan cultural, dar cu o importantă componentă propagandistică. Primele menționări asupra unei emisiuni dedicate României de Radio Bratislava datează din 22 noiembrie 1939, când Hiott relatează că postul a transmis 30 de minute de muzică românească și o conferință a profesorului Pavel Horvath despre România contemporană⁴⁸. Erau primii pași în strângerea legăturilor româno-slovace.

RECHEMAREA DIN POST

Pentru descifrarea intențiilor de politică externă ale Slovaciei interesant este și raportul final trimis de Constantin Hiott la 23 februarie. Discuția dintre Tiso și Hiott a pornit de la problema relațiilor cu Ungaria. Tiso atrăgea atenția că Ungaria

⁴⁵ AMAE, fond 71 Slovacia, vol. 11, f. 82.

⁴⁶ Miroslav Kmet, *Slovacii din România de-a lungul istoriei și la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial*, în vol. *Evenimentele de la 23 august 1944 din România și Insurecția națională slovacă din 29 august 1944. Consecințele lor asupra eliberării României și Slovaciei și a sfârșitului celui de Al Doilea război mondial*, Banská Bystrica – Alba Iulia, Academia Slovacă de Științe, Academia Română, 2012, p. 108.

⁴⁷ Ondrej Štefanko, *Despre slovacii din România*, Nădlac, Edit. Ivan Krasko, 2004, p. 43.

⁴⁸ AMAE, Fond 71 Slovacia, vol. 11, f. 47.

dorea să obțină teritorii de la toate statele vecine acuzate că în urma Trianon-ului au încorporat regiuni ale Coroanei Sfântului Ștefan. De aceea, Tiso se interesa de poziția României vis-à-vis de o înțelegere tripartită care să cuprindă Iugoslavia, România și Slovacia. Tiso i-a mărturisit lui Hiott că ar dori să știe care era punctul de vedere al României, urmat de cel al Iugoslaviei în această problemă. Hiott era conștient că Germania nu ar fi putut să privească cu ochi buni o astfel de apropiere care amintea de Mica Înțelegere. De aceea, i-a sugerat șefului statului slovac să sondeze mai întâi mediile germane asupra acestei chestiuni. Hiott era de părere că securitatea Slovaciei era asigurată atât timp cât nu supăra Berlinul. Și la București, în balansul dintre aliații occidentali și Reich nu era de dorit o poziție care să deranjeze Berlinul. Tiso vedea lucrurile diferit. El nu credea că Berlinul ar putea să se opună unei apropieri a Slovaciei de România și Iugoslavia. Președintele slovac opina că un refuz venit de la București sau de la Belgrad ar fi putut fi interpretat ca un refuz dat unei inițiative germane, având în vedere raporturile dintre Berlin și Bratislava. Această declarație l-a făcut pe Hiott să creadă că slovacii au discutat la Berlin problema și că germanii urmăreau propriile interese în acest joc. „Două ar putea fi motivele unei asemenea acțiuni din partea Germaniei: fie de a atrage în acest mod în orbita ei România și Iugoslavia, fie de a sonda până la ce punct a progresat acțiunea Italiei de a produce o destindere între România și Ungaria.” Cu același prilej, Tiso a mai declarat că Ungaria nu putea să facă nimic împotriva Slovaciei, beneficiara garanțiilor germane, dar că era la curent cu poziția Italiei. Roma a fost o susținătoare a Ungariei în perioada interbelică și nu avea nicio simpatie pentru statul slovac. Liderul de la Bratislava se temea că Germania nu dorea să se certe cu Italia pentru problema slovacă și acest fapt ar putea încuraja Ungaria să acționeze în afara „voinței germane”. Argumentul său se baza pe faptul că la Viena, germanii au căutat să delimiteze frontiera slovacă-ungară pe baze etnografice, în vreme ce Italia a susținut ca orașul Košice cu numeroasa comunitate slovacă din jur să fie transferat Ungariei. Dar Tiso era relativ liniștit pentru moment deoarece știa că Berlinul avea informații despre unele atitudini neprotocolare ale Budapestei față de Axă. Legăturile maghiare cu mediile diplomatice de la Paris și protejarea unor foști ofițeri ai armatei cehoslovace au deranjat Reich-ul. Tiso îi reamintea că pentru Slovacia, Ungaria era „la bête noire” și că era de preferat ca Slovacia să devină regiune autonomă a Germaniei decât a Ungariei. „Adevăratul pericol pentru Slovacia, nu e ca Germania să se ocupe prea mult de dânsa, ci ca Germania să se dezintereseze de dânsa, deoarece ar risca atunci să cadă pradă Ungariei.” Aceasta era obsesia cea mai mare a slovacilor. Frica de deznaționalizare era firească ținând cont de experiențele dinaintea Primului Război Mondial. Hiott a înțeles acest lucru, mai cu seamă că în toate întrevederile cu Tiso se relua tema maghiară. Și Ferdinand Ďurčanský l-a întrebat deseori care era stadiul relațiilor româno-ungare. Oficialul slovac nu ascundea că se temea că o detensionare a relațiilor dintre România și Ungaria ar determina-o pe ultima să își reînceapă ofensiva politico-diplomatică împotriva Slovaciei. De aceea, neutralitatea Germaniei nu era

de ajuns pentru a salva țara dacă Berlinul nu dorea să se certe cu Roma pe acest subiect. Hiott explica inițiativa lui Tiso de strângere a relațiilor cu Belgradul și Bucureștiul prin această amenințare⁴⁹. La 26 februarie, în onoarea lui Dinu Hiott a avut loc o recepție la Hotelul Carlton organizată de Julius Stano, șeful nou createi Asociații slovaco-române. Au fost de față reprezentanți ai guvernului între care Mikuláš Pružinský, ministrul de Finanțe, Gejza Medrický, ministrul Economiei, Imrich Karvaš, guvernatorul Băncii Naționale, Jozef Kirschbaum, secretar al Tineretului Hlinka, Radúz Radlinský, șeful Protocolului și alții. Stano și Hiott s-au întrecut în declarații, atât în limba română, cât și în slovacă, afirmându-și aprecierea reciprocă. Cu același prilej, Stano i-a înmănat lui Hiott o diplomă de onoare, în calitate de membru al Societății slovaco-române. A urmat apoi, în semn de prețuire, un spectacol românesc la Teatrul Național, unde s-au recitat poezii traduse din Ivan Krasko și Emil Boleslav Lukáč. Hiott a părăsit definitiv Bratislava la 29 februarie 1940, Legația având ca locțiitor pe secretarul ei, Dumitrescu, până la venirea noului ministru plenipotențiar⁵⁰.

La București nu se ajunsese încă la o decizie de strângere a legăturilor cu Slovacia, de aceea puține inițiative au fost luate în calcul. Schimbarea lui Hiott reprezenta însă un semnal dat la Berlin și Bratislava. Cunoscute fiind sentimentele și apropierea României de fosta Cehoslovacie, era mai bine pentru Externele românești să îl înlocuiască pe Hiott cu o personalitate mai puțin apropiată de Praga, dar care oferea garanția unui echilibru între Berlin și Paris. Încă din 30 ianuarie 1940, Ivan Milecz îl anunța pe Radúz Radlinský că, dintr-o convorbire cu Grigore Gafencu și Alexandru Cretzianu, aflase că Hiott va fi schimbat. Milecz dădea de înțeles că Hiott fusese doar o variantă de tranziție până la numirea unui ministru român permanent în capitala Slovaciei⁵¹. Câteva zile mai târziu, la 12 februarie, Milecz anunța că secretarul Legației române din Viena, Nicolae Lahovari, urma să fie nominalizat ministru la Bratislava, având bune referințe pentru a primi acest post⁵². Așadar, la 1 martie 1940, a fost nominalizat Nicolae Enric Lahovari, fostul șef al Legației României la Tirana între 1936 și 1939⁵³. Odată ce și-a prezentat scrisorile de acreditare, la 4 aprilie 1940, noul ministru român la Bratislava, Lahovari, a fost primit în audiență la ministrul de Externe slovac care și-a exprimat bucuria de a vedea un nou reprezentant diplomatic al României în Slovacia. Deși relația cu Hiott fusese cordială, acesta fusese cunoscut pentru relațiile pe care le avusese în fosta Cehoslovacie. Slovacia era interesată în strângerea legăturilor cu România, dar diriguitorii regimului de la Bratislava știau că acest lucru nu era posibil decât în condițiile unei apropieri germano-române.

⁴⁹ Loc. cit., vol. 1, f. 76-80.

⁵⁰ Jana Bauerová, *Slovensko a Rumunsko...*, p. 37.

⁵¹ SNA MZV SR, škat. 194, d. 1051.

⁵² Loc. cit., d.1477.

⁵³ Ulterior, Constantin Hiott a fost numit șeful Legației României la Vichy până la 1 octombrie 1944. Vezi *** *Organizarea instituțională a Ministerului Afacerilor Externe. Acte și documente*, vol. II, p. 545.

CONCLUZII

Întârzierea apropierei României de Slovacia s-a datorat unor motive legate de orientarea politică a Bucureștiului. Nașterea Slovaciei a reprezentat pentru diplomația română sfârșitul Micii Înțelegeri și al sistemului politic versaillez. Dependența miciei republici de Berlin nu era văzută cu ochi buni în capitala României. Alianța cu Franța și Marea Britanie, dorința României de a se opune revizionismului și frica de Germania nazistă au împiedicat contactele dintre statul român și cel slovac. În cele din urmă, complicarea situației politice internaționale după semnarea pactului Ribbentrop-Molotov și declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial au obligat diplomația română să găsească o soluție pentru apropierea de Berlin, chiar și prin intermediul Bratislavei. De aceea a fost numit un diplomat cu experiență, dar cunoscut pentru activitatea sa în cadrul sistemului politic versaillez. Misiunea lui Constantin Hiott la Bratislava a început în septembrie 1939 într-un moment internațional extrem de complicat. Rapoartele sale, în urma întâlnirilor cu oficialii slovaci, precum monseniorul J. Tiso, ministrul de Externe Ferdinand Đurčansky, diverși oficiali sau membri ai Corpului Diplomatic priveau aspecte de politică externă, dar și informații privind statul slovac și intențiile sale. De la început a fost clar pentru cele două țări că apropierea avea la bază raporturile comune cu Ungaria, și nu continuarea relației cehoslovaco-române. Dar misiunea lui Hiott era cu atât mai importantă cu cât România trebuia să știe care erau intențiile politicii externe slovace și cât de capabilă era această țară să le îndeplinească în condițiile dependenței de Reich. În balansul politic al României de la începutul anului 1940, poziția Slovaciei era din ce în ce mai atent monitorizată și devenise clar că Bratislava s-a transformat într-o pistă pentru sondarea intențiilor germane și maghiare. Indiferent dacă rapoartele lui Hiott priveau aspecte legate de politica internă a Slovaciei sau referiri la raporturile economice și culturale bilaterale, ele atrăgeau atenția factorilor de decizie din Ministerul de Externe de la București asupra intențiilor germane în zonă. Informațiile lui, coroborate cu altele venite de la misiunile diplomatice din Europa Centrală, puteau reprezenta baza unui program politic pentru a contracara acțiunea maghiară. Între sugestiile venite de la Bratislava era destul de evident faptul că, la cumpăna anilor 1939-1940, trebuia avută în vedere o apropiere de Germania. Aceasta putea fi însoțită de noi acorduri economice între România și Reich. Iar Slovacia juca un rol important pe această linie. Cum România nu dorea o rupere totală de partenerii occidentali, o colaborare politică prea strânsă cu Slovacia era privită cu rezerve. De aceea, colaborarea economică a precedat apropierea politică. Schimbarea lui Hiott în martie 1940 reprezenta un semnal dat la Berlin și Bratislava. Cunoscute fiindu-i sentimentele și apropierea de fosta Cehoslovacie, era mai bine pentru Externele românești să îl înlocuiască cu o personalitate mai puțin apropiată de Praga, dar care oferea garanția unui echilibru între Berlin și Paris.